

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนเผ่าปกากะญอในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก โดยรวบรวมข้อมูลจากหมู่บ้าน แม่สะป๊อก หมู่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้าน สำหรับผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มตัวอย่างชาวบ้านที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนทั้งชายและหญิง จำนวน 105 คน ส่วนการนำเสนอผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียงดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนา โครงการหลวงแม่สะป๊อก หมู่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาถึงสภาพ ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ตอนที่ 1 ลักษณะ ส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

เพศ

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.80) เป็นเพศชาย ส่วนอีก ร้อยละ 15.20 เป็นเพศหญิง

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลเพศชายสูงกว่าเพศหญิง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้นำชุมชนและเป็นหัวหน้าครอบครัวของชาวเขา ที่มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยให้ความสำคัญและยกย่องให้ผู้ชายเป็นผู้นำมากกว่าผู้หญิงในเรื่องการติดต่อกับบุคคลภายนอก จึงส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับ ชูพินิจ เกษมณี (2531: 30-31) กล่าวไว้ว่า จารีตประเพณีทางสังคมของชาวไทยภูเขา มักจะมีการสืบสกุลทางฝ่ายชาย รวมทั้งการตัดสินใจที่สำคัญของครัวเรือนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนและการติดต่อค้าขายมักเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย

อายุ

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 86 ปี และน้อยสุด 20 ปี โดยมีค่าอายุเฉลี่ย 43 ปี และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 15.72 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีอายุแตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 26.66 มีอายุในช่วง 41-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 24.76 มีอายุในช่วง 20-30 ปี ที่มีความใกล้เคียงกันกับ ร้อยละ 22.85 มีอายุในช่วง 31-40 ปี ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 13.33 มีอายุในช่วง 61 ปีขึ้นไป และร้อยละ 12.38 มีอายุในช่วง 51-60 ปี ตามลำดับ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป จากการพิจารณาอายุเฉลี่ย ของผู้ให้ข้อมูลคือ 43 ปี อาจเป็นเพราะชาวไทยภูเขาโดยทั่วไปจะแต่งงานตั้งแต่อายุน้อยและชาวไทยภูเขาที่อยู่ในวัยนี้กำลังอยู่ในวัยทำงาน ที่มีความรับผิดชอบต่อความเจริญและความเสื่อมของครอบครัว จึงนับว่าเป็นวัยที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2540: 446) ได้กำหนดช่วงอายุวัยของคนในช่วง 40-65 ปี ว่าเป็นวัยที่มีความพร้อม ความรับผิดชอบต่อครอบครัวต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นบุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วงกลางคนและเป็นบุคคลที่อาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ ในการทำงาน ดังนั้นจึงเป็นวัยที่มีความเหมาะสมในการให้ข้อมูลครั้งนี้

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.38) ไม่ได้รับการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 41.38 มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 31.03 มีวุฒิทางการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนร้อยละ 20.69 มีวุฒิทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และร้อยละ 6.90 มีวุฒิทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาและส่วนใหญ่นี่ได้รับการศึกษาจะอยู่ในระดับภาคบังคับ แต่ระดับการศึกษาก็ไม่เป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะเป็นอาชีพหลักและประกอบอาชีพนี้มานานแล้ว และผู้ให้ข้อมูลมีระดับการศึกษาที่ต่ำนั้น เพราะสังคมชาวไทยภูเขามิได้ใช้ชีวิต และให้ความสำคัญกับกรประกอบอาชีพมากกว่าการศึกษาหาความรู้ (ปัญญา หิรัญรัมย์, 2539: 199) และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ บริบทพื้นที่ของหมู่บ้านของชาวไทยภูเขาจะอยู่ในที่ห่างไกลจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ศึกษาซึ่งมีความสอดคล้องกับ (วรนุช เฟนกล้า, 2544: 32) ที่ระบุว่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนสมัยก่อนมักไม่ได้เรียนหนังสือในโรงเรียน แต่จะเป็นการเรียนที่ผ่านวิถีชีวิตการทำมาหากินมากกว่า อย่างเช่น การเรียนเกี่ยวกับการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียน

เป็นต้น ความรู้เหล่านี้จะถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เริ่มจากการอบรมสั่งสอน โดยครอบครัว เครือญาติผู้อาวุโสในชุมชนและผู้เฒ่าจะนำไปปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.42 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.00) มีสมาชิกอยู่ระหว่าง 4 – 6 คน รองลงมาร้อยละ 36.19 มีสมาชิกระหว่าง 1 – 3 คน ส่วนร้อยละ 3.81 มีสมาชิกระหว่าง 7-9 คน โดยครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 8 คน และครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด 1 คน

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงขนาดครอบครัวแล้วนับได้ว่าค่อนข้างจะมีขนาดใหญ่ จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีมากเฉลี่ยถึง 4 คน คือครอบครัว ทั้งนี้เพราะชาวไทยภูเขาบางส่วนยึดถือความเชื่อดั้งเดิม คือ มีความเชื่อว่าการมีสมาชิกมากทำให้มีจำนวนแรงงานในครอบครัวเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ชูพินิจ เกษมณี (2531: 31) ที่ระบุถึงครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ของชาวไทยภูเขาว่าผู้ใดมีลูกหลานมาก สถานภาพทางสังคมก็ถูกยกระดับขึ้นโดยปริยายประกอบกับแรงงานที่มีจำนวนมากจะทำให้เขาพัฒนาสถานภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงมากขึ้น อีกประการหนึ่งความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวยังไม่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชาวไทยภูเขามากนัก

ภาพ 4 สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว

ศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.30) นับถือศาสนาพุทธ และมีเพียงบางส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 5.70 จากผลการวิจัยอาจกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ของหมู่บ้านได้นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งมีพิธีกรรมทางศาสนาที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีงานบุญประจำปี งานขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ และมีความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้มีวัดสำนักในการดูแลทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่าราษฎรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับ (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 178) ที่ระบุว่าช่วงปี พ.ศ. 2505 พระสงฆ์คาทอลิกเริ่มเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในแถบลุ่มน้ำแม่วาง มีชาวปกากะญอบางส่วนหันมานับถือศาสนาคริสต์ ในขณะที่อีกหลายส่วนหันไปนับถือศาสนาพุทธตามโครงการเผยแพร่ศาสนาในกลุ่มชาวเขาของทางราชการ ส่วนชาวบ้านหนองเต่ากว่าครึ่งหมู่บ้านเริ่มหันมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในขณะที่บางส่วนยังนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิม

อาชีพหลัก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 73.30) ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา ร้อยละ 20.00 ประกอบอาชีพรับจ้างและร้อยละ 4.80 ประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 1.90 ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างในหน่วยงานรัฐ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ นั้นมีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก สอดคล้องกับ (รัชนิกร เศรษฐวิฑู, 2533: 22) ที่กล่าวไว้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีประชากรมากกว่าร้อยละ 80 ที่ประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่และวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรมให้แก่คนในสังคมชนบท

ซึ่งการตั้งถิ่นฐานปกากะญอมีลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศที่เหมาะสมกับการปลูกพืชหมุนเวียน โดยอาศัยภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม เรื่องการทำกรเกษตร ตามที่ (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 35) ได้ระบุว่าลักษณะเด่นของชาวปกากะญอ คือการทำไร่ หมุนเวียน เพราะมักจะเลือกพื้นที่เพื่อทำไร่ได้ดีและชาวปกากะญอเลือกผืนป่าสำหรับทำไร่ โดยคาดคะเนจากปริมาณข้าวที่คาดว่าจะได้จากไร่แปลงนั้น ซึ่งต้องเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนไปตลอดทั้งปี การเตรียมพื้นที่เพาะปลูกยังคำนึงถึงความสามารถและแรงงานภายในครอบครัวที่สามารถทำการผลิตข้าวได้คุณภาพของดินและการเลือกพื้นที่เพาะปลูกไม่ให้ชุ่มชื้นติดกับพื้นที่ของครอบครัวอื่นมากเกินไปจนไม่สามารถขยายพื้นที่ได้หากมีความจำเป็นเกิดขึ้นในอนาคต แต่ละครัวเรือนจะมีไร่หลายแปลงเพื่อรอการพักฟื้นของดิน และเลือกใช้ไร่ที่แปลงหมุนเวียนกัน ชาวปกากะญอนิยมบิกรพื้นที่ลุ่มเพื่อทำนาดำ และในบางพื้นที่ยังทำการปลูกข้าวแบบนาขั้นบันไดบนพื้นที่เชิงเขา การทำนาดำและ

นาขั้นบันไดเป็นระบบการผลิตที่สามารถรักษาระดับของการผลิตเอาไว้ปริมาณคงที่และสม่ำเสมอมากกว่าข้าวไร่ นอกจากนี้การผลิตข้าวเป็นพืชหลักเพื่อยังชีพแล้ว ชาวปกากะญอยังนิยมปลูกพืชผักหลากหลายชนิด เพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขายออกไป

ภาพ 5 อาชีพหลักของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะการถือครองที่ดิน

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.05) มีที่ดินทำกิน ผลการวิจัยรายงานว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.69) มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองในพื้นที่ป่าสงวน รองลงมา มีพื้นที่ทำกินที่เป็นของตนเอง ร้อยละ 15.39 และ ร้อยละ 0.96 มีการเช่าที่ดินของผู้อื่นและอาศัยในที่ดินของผู้อื่น รวมทั้งไม่มีที่ดินทำกินอยู่เลย โดยมีพื้นที่ทำกินเฉลี่ยครอบครัวละ 8 ไร่ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.34 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีที่ดินทำกินมากที่สุด จำนวน 23 ไร่ และน้อยที่สุดจำนวน 1 ไร่ จากผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 47.12 มีที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 6 - 10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 33.65 มีที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 1 - 5 ไร่ ร้อยละ 16.35 มีที่ดินทำกินระหว่าง 11 - 15 ไร่ และผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 2.88 มีที่ดินทำกินตั้งแต่ 16 ไร่ขึ้นไป ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทำกินในพื้นที่ป่าสงวน หากพิจารณาจากจำนวนพื้นที่ทำกินครอบครัวละ 8 ไร่ แล้วก็น่าที่จะเป็นจำนวนที่พอเพียงสำหรับการเกษตรไทยโดยทั่ว ๆ ไป ต่อการยังชีพ เพราะการทำไร่หมุนเวียนหรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “ไร่เห่ล่า” ป่าทำกินหรือ ไร่เห่ล่า นี้

มีอยู่ 2 รูปแบบด้วยกัน รูปแบบแรก เป็นพื้นที่ทำกินร่วมกันของคนทั้งหมดในพื้นที่ส่วนนี้จะมีการจัดสรรแบ่งปันและให้ “สิทธิการใช้” แก่ครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่ง ตามความจำเป็นและความเหมาะสม เช่น ไม่มีที่นาเป็นของตนเองมักได้รับสิทธิของชุมชน รูปแบบที่สอง เป็นการถือครองรายบุคคล เช่นเดียวกับที่นาและสวน ซึ่งถือครองกรรมสิทธิ์ของครอบครัวที่จะสืบทอดกันไปในแต่ละตระกูล ชาวป่ากะเหรี่ยงถือว่าที่ดินทำกินหรือที่ไร่น้ำทั้งหมดเป็นของชุมชน ส่วนระบบการถือครองที่ดินส่วนบุคคลนั้นเพิ่งเริ่มใช้ในเวลาที่มีการบุกเบิกนาค่าในระยะหลัง และเริ่มมีการทำสวนและนาไปพร้อมกับการทำไร่ ที่นาและสวน รวมทั้งที่ไร่บางส่วนจึงเปลี่ยนมาเป็นที่ดินส่วนบุคคลในเวลาต่อมา (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 134)

พื้นที่ถือครองที่ดิน

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.81) ไม่มีเอกสารสิทธิในการถือครองเป็นของตนเอง ร้อยละ 15.24 มีเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดิน และร้อยละ 0.95 ไม่มีที่ดินในการถือครองเลย ซึ่งจำนวนไร่ที่ถือครองจากจำนวนที่มีเอกสารสิทธิและไม่มีเอกสาร โดยมีพื้นที่เฉลี่ยครอบครองไร่ละ 8 ไร่ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.16 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีที่ดินถือครองมากที่สุด จำนวน 20 ไร่ และน้อยที่สุดจำนวน 1 ไร่ ส่วนผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 48.08 มีที่ดินถือครองระหว่าง 6 – 10 ไร่ ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 34.62 มีที่ดินถือครองระหว่าง 1 – 5 ไร่ ส่วนร้อยละ 15.38 มีที่ดินถือครองระหว่าง 11 – 15 ไร่ และผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 1.92 มีที่ดินถือครองมากกว่า 16 ไร่ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีที่ทำกินในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิในการถือครอง ซึ่งพื้นที่ทำกินของผู้ให้ข้อมูลจัดว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวนและการจับจองเพื่อประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ ตามที่ สิทธิพร จิระพันธ์ (2533: 21) ได้กล่าวไว้ว่า การบุกรุกป่ามักจะเกิดจากการทำมาหากินไม่เพียงพอต่อการครองชีพในพื้นที่เดิม และสืบเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจ เพราะคนบุกรุกที่ป่านั้นมีหลายคนที่มีที่ดินทำกินไม่ได้ผลจึงหาที่ทำกินใหม่

ภาพ 6 แสดงพื้นที่ในการประกอบอาชีพ

ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ที่ให้อายุอยู่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่เกิดเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 81.00) มีเพียงร้อยละ 19.00 เท่านั้นที่โยกย้ายมาจากที่อื่น ผลการวิจัยจึงแสดงให้เห็นถึงความถาวรของชุมชนต่อการดำรงชีพในท้องถิ่นมากพอสมควร ที่สามารถให้ข้อเสนอแนะต่อการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะการตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอค่อนข้างถาวร เพราะวิถีชีวิตมีความพึ่งพาและผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชาวปกากะญอนิยมตั้งถิ่นฐานเป็นที่ลุ่มกั้นกะทะล้อมรอบด้วยเนินเขาใกล้กับแหล่งน้ำ เป็นเขตป่าเบญจพรรณ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่ถาวรในที่นี่ ๆ ชาวปกากะญอมักไม่ย้ายหมู่บ้านตามสภาวะการใช้ที่ดินหมดความอุดมสมบูรณ์เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 33)

ประสบการณ์การฝึกอบรม

ประสบการณ์การฝึกอบรม หมายถึง จำนวนครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลเคยเข้าร่วมประชุมฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับด้านการจัดการทรัพยากร พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.50) ระบุว่าเคยเข้าร่วมฝึกอบรม ส่วนผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 30.50 รายงานว่าไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม

สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่รายงานว่าคุณเข้าร่วมการฝึกอบรมนั้น ผลการวิจัยพบว่า จำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมอบรมเฉลี่ย 3 ครั้งและมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.69 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 46.58 กล่าวว่า จำนวนครั้งที่เข้าร่วมฝึกอบรมในช่วง 1-2 ครั้ง รองลงมาผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 31.50 จำนวนครั้งที่เข้าร่วมฝึกอบรมในช่วง 5-6 ครั้ง ส่วนร้อยละ 19.18 จำนวนครั้งที่เข้าร่วมฝึกอบรมในช่วง 3-4 ครั้ง และ ร้อยละ 2.74 จำนวนครั้งที่เข้าร่วมฝึกอบรมในช่วง 7-8 ครั้ง

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์การฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเข้าร่วมประชุม สัมมนาและฝึกอบรมจะเป็นการทบทวนและการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีความยั่งยืน โดยเฉพาะปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศด้วยเช่นกัน รวมทั้งเป็นการพัฒนาทักษะอันจะส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ภาพ 7 กิจกรรมการฝึกอบรม

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)	
	จำนวนคน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	89	84.80
หญิง	16	15.20
อายุ		
ต่ำกว่า 31 ปี	26	24.76
31 – 40 ปี	24	22.86
41 – 50 ปี	28	26.67
51 – 60 ปี	13	12.38
มากกว่า 60 ปี	14	13.33
\bar{X} = 42.51 S.D = 15.72 R = 20-86		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	76	72.38
ได้รับการศึกษา	29	27.62
ระดับการศึกษาที่ได้รับ (n = 29)		
ประถมศึกษาปีที่ 4	12	41.38
ประถมศึกษาปีที่ 6	9	31.03
มัธยมศึกษาปีที่ 3	6	20.69
มัธยมศึกษาปีที่ 6	2	6.90
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 – 3	38	36.19
4 – 6	63	60.00
7 – 9	4	3.81
\bar{X} = 3.83 S.D = 1.42 R = 1-9		

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)	
	จำนวนคน	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	99	94.30
คริสต์	6	5.70
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	77	73.30
รับจ้าง	21	20.00
ค้าขาย	5	4.80
ลูกจ้างองค์กร	2	1.90
ลักษณะการถือครองที่ดิน		
มี	104	99.05
ไม่มี	1	0.95
ลักษณะการถือครองที่ดิน (n = 104)		
มีที่ดินถือเป็นของตนเอง	16	15.39
เช่าที่ดินบุคคลอื่นทำกิน	1	0.96
อาศัยทำกินในที่ดินของบุคคลอื่น	1	0.96
ทำกินในพื้นที่ป่าสงวน	86	82.69
จำนวนไร่พื้นที่ทำกิน (n = 104)		
1 - 5 ไร่	35	33.65
6 - 10 ไร่	49	47.12
11 - 15 ไร่	17	16.35
16 ไร่และมากกว่า	3	2.88
\bar{X} = 8.23 S.D = 4.34 R = 1 - 23		

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)	
	จำนวนคน	ร้อยละ
พื้นที่ถือครองที่ดิน		
มีเอกสารสิทธิ์	16	15.24
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	88	83.81
ไม่มีที่ดินถือครอง	1	0.95
จำนวนไร่ที่ถือครอง (n = 104)		
1 – 5	36	34.62
6 – 10	50	48.08
11 – 15	16	15.38
16 ไร่และมากกว่า	2	1.92
$\bar{X} = 7.97$ S.D = 4.16 R = 1 – 20		
ลักษณะการเข้ามาอยู่อาศัย		
ตั้งแต่เกิด	85	81.00
ย้ายมาจากที่อื่น	19	19.00
ประสบการณ์การฝึกอบรม		
เคยเข้าร่วมประชุมฝึกอบรม	73	69.50
ไม่เคยเข้าร่วมประชุมฝึกอบรม	32	30.50
จำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วม (n = 73)		
1 – 2	34	46.58
3 – 4	14	19.18
5 – 6	23	31.50
7 – 8	2	2.74
$\bar{X} = 3.11$ S.D = 1.69 R = 1-7		

ตอนที่ 2 วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ ซึ่งการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพมีลักษณะ และรูปแบบที่มีให้เกิดผลเสียหรือสร้างประสิทธิภาพของสิ่งที่ถูกดำเนินการนั้นด้อยลงไปคือการดำเนินการที่เป็นไปด้วยความรอบคอบ และมีวิธีการอนุรักษ์ได้หลายวิธีรวมถึงการใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมที่มีคุณค่า ที่ได้สะสมและสืบทอดกันมา เป็นการเอาทรัพยากร ความรู้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านปกากะญอ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง บ้านแม่สะป๊อก หมู่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการบูรณะฟื้นฟูการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งาน โดยผู้วิจัยได้สร้างข้อคำถามใน 8 ประเด็น ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านหรือชาวบ้านได้เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา การจัดการผลประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ให้แก่ชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและเอกชนในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ การปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้ การปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องผีป่าต้นน้ำ ผีผาย ผีน้ำ การละเมิดประเพณีที่ห้ามตัดไม้ในเขตป่าต้นน้ำ และการลงโทษกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามประเพณี จึงนำเสนอผลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพ 8 สภาพทรัพยากรป่าไม้ภายในชุมชน

วิธีการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชาวบ้าน

ผลการวิจัยในตาราง 2 เกี่ยวกับวิธีการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ของคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชาวบ้าน ได้เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.05) ระบุว่าคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชาวบ้าน ได้เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในบริเวณรอบหมู่บ้าน แล้วยังให้ความสำคัญในเรื่องการประสานงานความร่วมมือของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้าน อาทิ ในฤดูร้อนจะมีการแบ่งชาวบ้านเป็นกลุ่มเพื่อตรวจดูความเรียบร้อยภายในพื้นที่ป่าไม้ของหมู่บ้านและการควบคุมไฟป่า ร่วมกันจัดกิจกรรมการจัดทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การบวชป่า รวมทั้งการอนุรักษ์สัตว์ป่าอนุรักษ์น้ำ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้ระบุว่าหมู่บ้านมีระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ด้วยวิธีการประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ การอนุรักษ์ป่าและห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และหากพบว่ามีใครเผาป่า หรือทำลาย จะถูกปรับคนละ 5,000 บาท เพื่อนำเงินเข้าหมู่บ้านและสงวนค่านิยมค้ำคูณกฎหมาย

บทบาทของคณะกรรมการในหมู่บ้าน ถือเป็นกลุ่มที่เป็นทางการมีความสำคัญทั้งในโครงสร้าง และหน้าที่ในการทำงานในหมู่บ้าน บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการปฏิบัติงานจึงมักที่จะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน หน้าที่ในการปฏิบัติงานมีความหลากหลาย กล่าวคือ มีการสอดส่องดูแลภายในหมู่บ้าน การกำหนดเขตป่า ติดยาครอบนอกและรอบในหมู่บ้าน ดูแลพื้นที่ป่าไม้ที่คาบเกี่ยวกับหมู่บ้านใกล้เคียง มีการตั้งกฎเกณฑ์ในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตลอดจนถึงการป้องกันการเข้ามาหาประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของคนหมู่บ้านอื่นหรือคนที่พยายามจะเข้ามาล่กลอบตัดไม้ หลังจากที่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้แล้วยังมีการส่งเสริม หรือกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านไปให้หมู่บ้านข้างเคียงรับทราบเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกด้วย (ธรรมรัฐ จารุสวัสดิ์, 2545: 40)

การใช้ประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา

ผลการวิจัยในตาราง 2 เกี่ยวกับวิธีการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ได้มีประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 90.48) ระบุว่าทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนาผนวกกับความเชื่อ ในการเลี้ยงผีเจ้าที่ การบวชป่า โดยเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบัน พิธีกรรมครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่าให้ช่วยรักษาและปกป้องป่า สัตว์ป่า และคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ให้มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นสุข อาทิ พิธีทอดผ้าป่าต้นไม้ เป็นพิธีที่ประยุกต์ขึ้นมาจากพิธีทอดผ้าป่าซึ่งเป็นพิธีกรรมในศาสนา พิธีกรรมนี้เกิดมาจากความคิดของพระสงฆ์ และชาวบ้านที่มีความห่วงใยในพื้นที่ป่าที่ลดน้อยลง ในกิจกรรมของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปลูกจิตสำนึกของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า และเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าด้วย แม้ปัจจุบันระบบสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตามพิธีกรรมก็ยังคงอยู่ เพราะเป็นวิธีการที่สร้างและปลูกจิตสำนึกให้คนในหมู่บ้านได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่ต่อไป

ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติของชุมชนในการตรากฎระเบียบต่างๆ มักออกมาในรูปของความเชื่อ พิธีกรรมและสร้างจารีตประเพณี ดังเช่น ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า ก่อให้เกิดประเพณีการใช้ป่าอย่างอ่อนน้อมยำเกรงและตระหนักในบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในป่า จนความเชื่อได้กลายเป็นพื้นฐานการจัดการทรัพยากร ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญา

ท้องถิ่นที่เกิดขึ้น เพื่อจัดระเบียบให้กับการผลิตและการจัดการทรัพยากร โดยการเสริมสร้างความผูกพันทางศีลธรรมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับป่า

พิธีบวชต้นไม้ เป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าที่เกิดจาก การประยุกต์พิธีกรรมทางพุทธศาสนาซึ่ง กล่าวไว้ว่า พิธีบวชต้นไม้สรุปได้ว่าในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงพิธีกรรมเจริญพระพุทธมนต์ให้ต้นไม้ในครั้งพุทธกาลซึ่งวัตถุประสงค์ของการทำพิธีดังกล่าวเพื่อให้ป่าต้นน้ำลำธารรอดพ้นจากการถูกตัดฟันถือเป็นกุศโลบายซึ่งการลักลอบตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำ และเพื่อความ เป็นสิริมงคลกับต้นไม้ที่อุทิศถวาย และต้นไม้บริเวณใกล้เคียง (เสรี พงศ์พิศ, 2539: 316, 321)

พิธีกรรมกับวัฏจักรของการผลิตในเรือนปีแบบไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ จะพบว่าแต่ละขั้นตอนของการผลิตประกอบไปด้วยความเชื่อและพิธีกรรมหลายประการด้วยกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงในความหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางการผลิตต่อกล้าสำนึกของความ เป็นชุมชนและสร้างหลักประกันของความ เป็นธรรมทางสังคมอย่างชัดเจนระบบการผลิตของ ชาวปกากะญอเริ่มคืบขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ด้วยพิธีกรรมการผลิตใหม่เรียกว่า “หนี ซอ โข” หรือ พิธีขึ้นปีใหม่ของชาว ปกากะญอ ซึ่ง ฮส สันตสมบัติ (2544: 179) ระบุว่าหากไม่มีการทำ พิธีหนี ซอ โข แล้วจะเริ่มขั้นตอนหรือพิธีอื่น ๆ ของปีต่อไปไม่ได้โดยเด็ดขาดการทำพิธีหนี ซอ โข เป็นการขออนุญาตเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อขอให้ที่ดิน น้ำ ป่า ใน การทำการผลิตของชุมชน

ภาพ 9 พิธีกรรมการบวชต้นไม้เพื่อรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีการจัดการผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน

ผลการวิจัยในตาราง 4 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.00) ระบุว่า การจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้มีการจัดการผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน ด้วยการแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอยให้กับชาวบ้านด้วยเพื่อเป็นการเก็บของป่ามาเป็นอาหาร อาทิ เห็ด หน่อไม้ และมีบางพื้นที่ใช้ประโยชน์จากป่าด้วยการนำเศษไม้แห้งมาทำฟืน นำใบตองมาทำเป็นที่มุงหลังคาบ้าน ซึ่งการจัดการผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนย่อมจะอาศัยป่าเพื่อเป็นการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกากะญอ มีการจำแนกพื้นที่ป่าเพื่อใช้ประโยชน์ ได้แก่ ป่าใช้สอย ซึ่งเป็นพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านส่วนใหญ่มักเป็นป่าตอง คือมีดินพลวงหรือตองตึง ขึ้นอยู่มาก ป่าประเภทนี้มักใช้เป็นที่สำหรับ เก็บฟืน เก็บอาหาร และเก็บตองเพื่อใช้มุงหลังคาบ้าน และป่าทำกินหรือไร่หมุนเวียน “ไร่เหล่า” ป่าทำกินหรือไร่เหล่านี้อยู่ 2 รูปแบบด้วยกัน รูปแบบแรก เป็นพื้นที่ทำกินร่วมกันของคนทั้งชุมชน พื้นที่ส่วนนี้จะมีการจัดสรรแบ่งปันและให้ “สิทธิการใช้” แก่ครัวเรือนตามความจำเป็นและความเหมาะสม ในส่วนของป่าทำกินหรือไร่หมุนเวียนนั้นก็ยังมีการจำแนกพื้นที่ป่าสำหรับทำไร่หมุนเวียนออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 133-134)

1) พื้นที่ภูเขาสูง มีการจำแนกออกเป็นส่วนๆ ตามระดับความสูง คือบริเวณพื้นที่เชิงเขา เป็นดินลูกรังมีเนื้อกรวดและหินมาก ชาวปกากะญอ เรียกว่า “แพะโจ้” หรือ ป่าแพะ พื้นที่ส่วนนี้ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก พื้นที่ส่วนที่สองเป็นพื้นที่สูงขึ้นไปจากป่าแพะ อีกระดับหนึ่งเป็นป่าที่เรียกว่า “ก่อบโจ้” มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณหรือป่าเต็งรังรวมทั้งป่าไผ่ด้วย ป่าไผ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์นั้นเป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียนที่ติดตามทิศของชาวปกากะญอ ส่วนป่าตอนบนซึ่งเรียกรวมกันว่า “ก่อเนอ” นั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ส่วนที่ต่ำสุดเรียกว่า “ก่อเนอพา” เป็นส่วนของป่าที่ต่อกับก่อบโจ้หรือป่าไผ่ เป็นพื้นที่เหมาะสมต่อการทำไร่หมุนเวียนเช่นเดียวกัน ส่วนพื้นที่ที่สูงขึ้นไปกว่านี้ลักษณะเป็นป่าดิบเขา มีอากาศเย็นและมีความชื้นสูง ในการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอในพื้นที่แบบแรกนี้ จึงมักทำการตัดฟันโค่นป่าไผ่ ในระดับที่เรียกว่า ก่อบโจ้และก่อเนอพา เพื่อใช้เป็นไร่ข้าว

2) พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นม่อนคอยเชิงเขา มีความสูงไม่มากนักส่วนใหญ่มักเป็นป่าไผ่อยู่ติดกับที่ราบหรือผืนนาของชาวบ้าน พื้นที่แบบนี้ชาวปกากะญอนิยมใช้เป็นไร่หมุนเวียนมากกว่าพื้นที่แบบแรก เพราะสามารถจัดการได้ง่ายกว่าทั้งในแง่ของการจัดสรรพื้นที่และการทำแนวกันไฟก่อนเผาไร่

ภาพ 10 สภาพป่าไม้ที่มีการจัดการโดยชุมชน

หน่วยงานของรัฐและเอกชน ที่ให้การสนับสนุนหมู่บ้านในการดูแลรักษา
ทรัพยากรป่าไม้

ผลจากการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ที่ซื้อเมล็ดเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.24) ระบุว่า
หน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้ให้การสนับสนุนหมู่บ้าน ในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดย
ไม่ได้ปล่อยให้ชาวบ้านดำเนินการเพียงลำพัง ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน มูลนิธิ
โครงการหลวง องค์การพัฒนาเอกชน และกรมป่าไม้ องค์กรเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้
ชุมชนร่วมกันปลูกป่า ทำแนวกันไฟ และจัดทำโครงการปลูกไม้เนื้อแข็งใน โอกาสพิเศษ โดยองค์กร
สนับสนุนงบประมาณค่าอาหาร และสนับสนุนกล้าพันธุ์ ไม้ให้กับชุมชน จะเห็นว่าองค์กรที่เข้ามา
สนับสนุนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นบทบาทหนึ่งหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายขององค์กรที่ต้องทำ
หน้าที่สนับสนุนชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ การจัดการร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน
เป็นการแก้ไขปัญหาป่าไม้ ซึ่งการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการรักษา
ทรัพยากรป่าไม้ มีหลายหน่วยงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น เจ้าหน้าที่ นักวิชาการ
เหล่านี้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากต่อการอนุรักษ์ป่า ทั้งนี้อีกมุมหนึ่งจะเป็นการต่อรองกับรัฐ

และผู้มีอิทธิพลในกรณีเกิดความขัดแย้งขึ้น การประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และเพิ่มศักยภาพในการรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์กับรัฐ และเป็น การเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านหรือชุมชนไปในตัว

ภาพ 11 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน

การปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.19) ระบุว่า การปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้ ได้มีการปลูกต้นไม้ขึ้นเพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชน ระบุว่าชุมชนได้ช่วยกันปลูกกล้าไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ริมแม่น้ำวาง ริมถนนหมู่บ้านแม่สะป๊อกตลอดเส้นทางถึงหมู่บ้านหัวซดอง พื้นที่หัวซมกิน พื้นที่ในป่าหมู่บ้านแม่สะป๊อกเหนือ หมู่บ้านแม่สะป๊อกใต้

จากผลการวิจัยจะเห็นว่าคนในชุมชนได้ปลูกป่าเพิ่มเติมทำให้ทดแทนป่าไม้ใน ส่วนที่หายไปและถูกใช้ประโยชน์ไป เพราะมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้กล่าวว่า การจัดเวรยามควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้เพื่อมิให้บุคคลเข้ามาลักลอบตัดไม้และเก็บหาผลผลิตจากป่าชุมชน จะไม่มีเวรยามที่คอยควบคุมดูแลประจำ มีเพียงเวรยามเป็นบางช่วงเท่านั้น ส่วนใหญ่จะกันให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน ซึ่งไม่แบ่งแยกว่าเป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง

เนื่องจากชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสอดคล้องดูแล ไม้ให้คนในหมู่บ้านต่างหมู่บ้าน มาตัด ไม้ในชุมชน

การปลูกป่าเป็นแนวทางการแก้ปัญหาป่าไม้ด้วยการปลูกป่านั้น มีทั้งการปลูกป่า เพื่อทดแทนธรรมชาติที่ถูกทำลาย (reforestation) และการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ เพื่อผลิตต้นไม้สับและ เชื้อกระดาษ ในการปลูกป่าเพื่อทดแทนป่าที่ถูกทำลาย ควรดูไปกับการแก้ปัญหาที่ดินทำกินในป่า ของราษฎรด้วยนั้น รัฐได้นำระบบวนเกษตรที่เรียกว่า “Taungya System” หรือการปลูกสร้างสวน ป่าโดยอาศัยชาวไร่มาประยุกต์ใช้ ในรูปของหมู่บ้านป่าไม้และสวนป่า (อำนาจ คอวนิช อ้างใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543: 240)

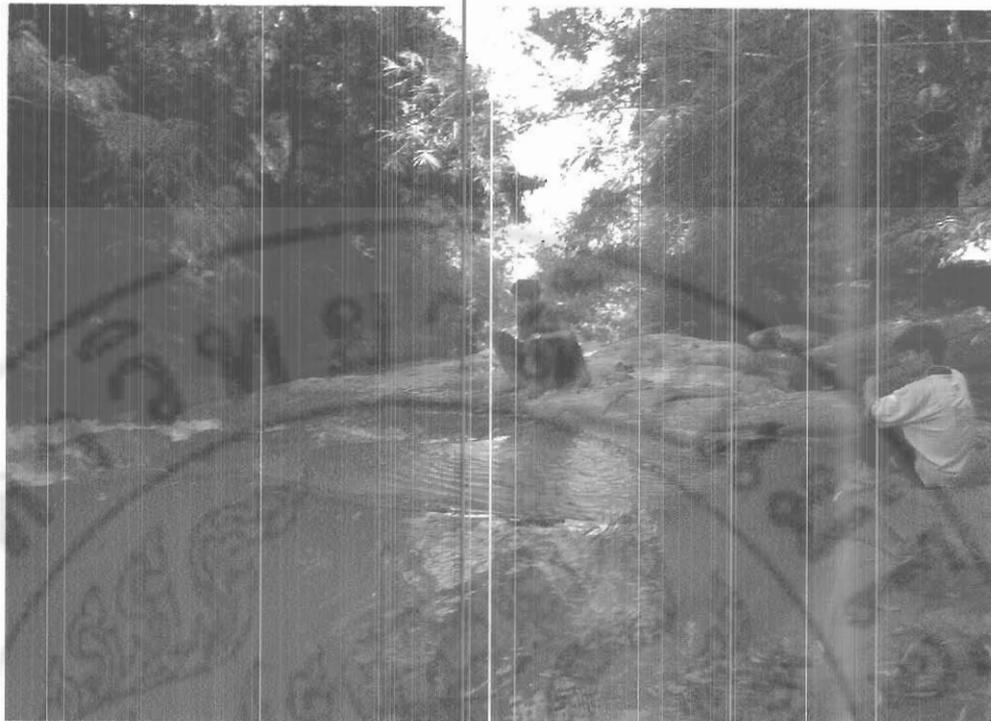

ภาพ 12 การปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่ป่าชุมชน

ความเชื่อในเรื่องผี ป่าต้นน้ำ ผิงาย

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 94.29) ยังมีการปฏิบัติ เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องผี ป่าต้นน้ำ ผิงาย ผิงาย ผิงาย ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าพิธีกรรมในเรื่อง ผี ป่าต้นน้ำ ผิงาย ผิงาย ยังสืบทอดอยู่ในปัจจุบันเพราะเป็นพิธีที่มีความเชื่อกับชาวบ้าน ในการช่วยกันรักษา คุ้มครอง ป่า น้ำ ดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งก่อนจะกระทำอันใดที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากร จะ

ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี เพราะมีความเชื่อว่าผีป่าสถิตอยู่จะต้องบอกกล่าวเจ้าที่ด้วยการทำพิธีกรรม เรื่องผี ป่าต้นน้ำ ผีฝาย ผีน้ำ แต่ประเพณีบางอย่างก็ได้ขาดหายไปจากชุมชน ความเชื่อดั้งเดิม ประเพณีเกี่ยวกับเด็กที่คลอดแล้วนำสายสะดือใส่กระบอกไปแขวนไว้ที่ต้นไม้ ซึ่งจัดว่าเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพแบบหนึ่ง แต่ในปัจจุบันไม่มีกรปฏิบัติเช่นนั้น เนื่องจากส่วนใหญ่เด็กจะไปคลอดที่โรงพยาบาล ทำให้มีความปลอดภัยและการคมนาคมสะดวกมากขึ้น ซึ่งต่างจากในอดีตที่มีป่าสะดือ เป็นป่ารอบหมู่บ้านที่มีไม้ใหญ่ขึ้น ตามธรรมเนียมของชาวปกากะญอ นิยมนำเอาสายสะดือของเด็กทารกใส่กระบอกไม้ไผ่ไปวางอยู่บนไม้ใหญ่ โดยเชื่อว่าขวัญของเด็กจะอยู่กับต้นไม้ชีวิตของเด็กจะได้เติบโตใหญ่และมีความสงบรวมเย็นบนไม้ใหญ่ ดังนั้น ชาวปกากะญอจึงมีประเพณีห้ามตัดต้นไม้สะดือ มิเช่นนั้นแล้วเด็กเจ้าของขวัญอาจเจ็บป่วยหรือเป็นอันตรายถึงตายได้ ป่าสะดือจึงมิได้เป็นเพียงยุทธวิธีสำคัญในการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ใกล้หมู่บ้านเท่านั้น แต่ยังเป็นกุศโลบายในการถ่ายทอดความรู้สึกผูกพัน และหวงแหนต้นไม้ไปยังคนรุ่น ต่อ ๆ ไป สำหรับความเชื่อของพิธีกรรมเกี่ยวกับป่าต้นน้ำหรือป่าอนุรักษ์ เป็นพื้นป่าธรรมชาติที่เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร มีน้ำผุดหรือน้ำซึมออกมาเป็นบริเวณกว้างป่าประเภทนี้จะหวงห้ามมิให้เข้าไปเก็บเห็ดเก็บหน่อไม้ ตัดต้นไม้หรือทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการรบกวนผืนน้ำหรือผืนหญ้า อาจจะทำให้ผู้ละเมิดและครอบครัวเกิดภัยพิภยและโรคภัยไข้เจ็บได้ และป่าศักดิ์สิทธิ์หรือป่าสำหรับประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เช่น การเลี้ยงผี เป็นต้น ป่าบริเวณนี้เป็นสถานที่ต้องห้ามมิให้ใครเข้ามาใช้ประโยชน์เช่นเดียวกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 133)

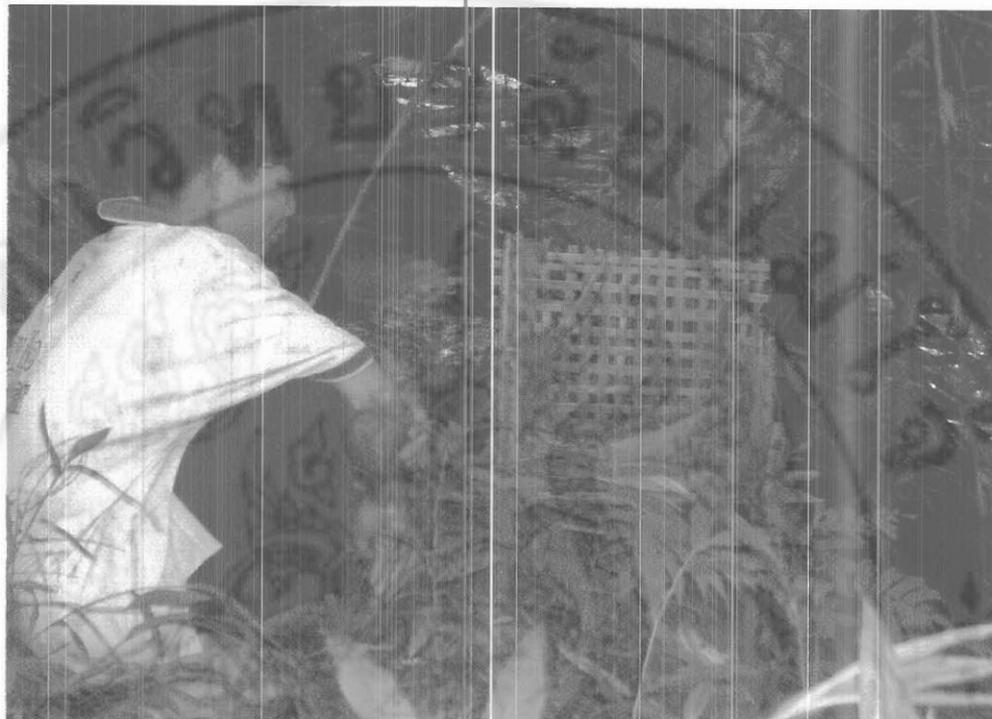
ภาพ 13 สภาพแหล่งค้ำน้ำของชุมชน

การละเมิดประเพณีที่ห้ามตัดไม้ในเขตป่าค้ำน้ำ

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 90.48) ระบุว่าไม่มีการละเมิดประเพณี ในเขตพื้นที่ห้ามตัดไม้ในเขตป่าค้ำน้ำ ระบุว่า ไม่มีใครกล้าตัดไม้ในพื้นที่บวชป่า และในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เพราะชุมชนมีความกลัวเรื่องผี และวิญญาณที่เชื่อว่าเป็นผู้ดูแลรักษาป่าหากใครละเมิดจะเป็นอันตราย ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมจะกล่าวไว้ว่าห้ามไม่ให้ตัดไม้ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งเป็นการบอกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคุ้มครองพื้นที่ป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์และไม่ให้ใครเข้ามาทำลายและเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา

หัวใจของภูมิปัญญาท้องถิ่นปกาลละออในส่วนที่เกี่ยวข้อกับความเชื่อและพิธีกรรมได้สืบทอดกันมา จนเป็นความรักและความผูกพันค้ำป่า ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อกันผ่านความเชื่อและพิธีกรรมนานาชนิด มิได้เกิดขึ้นลอยๆ หากแต่เกิดจากความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับนัยสำคัญของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อระบบการผลิตและความมั่นคงของชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการสืบทอดสู่คนรุ่นหลัง โดยผ่านภาษาของพิธีกรรมและอำนาจทางศีลธรรมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่มาของความเชื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อในเรื่องผีที่สามารถให้คุณให้โทษต่อระบบการผลิตและชีวิตทางสังคมของมนุษย์ ในพิธีกรรมทางการผลิต

ต่างๆ หากพิจารณาผิวเผินอาจเห็นว่า มีองค์ประกอบหลักอยู่ที่การบวงสรวงอันอ่อนต่อผี แต่โดยเนื้อแท้ความจริงแล้ว ชาวปกากะญอกำลังสื่อสารกับภูตหลานผ่านภาษาของพิธีกรรม เกี่ยวกับการจัดระเบียบของสังคมและหลักการพื้นฐาน (ยพ สันตสมบัติ, 2544: 184)

ภาพ 14 พิธีกรรมและความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

การลงโทษกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามประเพณี

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ที่ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.24) ระบุว่าไม่มีการลงโทษกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามประเพณี ผู้ให้ข้อมูล ระบุว่าไม่กล้าละเมิดประเพณี เพราะชาวบ้านมีความกลัวผีป่าจะมาทำร้าย หากใครลักลอบตัดไม้ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ไว้และไม่เชื่อฟังในคำสั่งของบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อมีผลต่อสภาพจิตใจของมนุษย์มากกว่ากฎหมาย ข้อบังคับและทำให้เห็นความเคารพต่อธรรมชาติได้อย่างเห็นได้ชัด จากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ วิถีชีวิตของผู้นั้นจึงมีความสุขพินน่านพินอยู่ด้วยธรรมชาติมาโดยตลอด ภายใต้การดำรงชีวิตที่อาศัยเกื้อกูลกัน สะท้อนออกมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ทางความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่เชื่อมโยงระหว่างคนกับการนับถือผีที่เป็นกฎเกณฑ์ตามประเพณี สำหรับควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านชุมชนป่าจึงถือว่าเป็นที่อยู่ของผี ทุกอย่างในป่าจึงถือว่าเป็นของผี เมื่อคนเข้าป่าจึงถือว่าเป็นการให้ผีเลี้ยง การบุกเบิกพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยต้องมีการขออนุญาตเจ้าป่า

เจ้าเขา ต้องมีการบวงสรวงผีป่า ผีขุนน้ำ รวมถึงผีอื่นๆ ที่ชาวบ้านอาศัยเป็นที่พึ่งทางจิตใจ “ผี” จึงเป็นตัวแทนของความสำนึกอันดีงาม ที่แฝงไปด้วยคุณค่าในเชิงสังคมและจริยธรรมต่อจิตใจของคนในชุมชน (กรรณิการ์ พรหมเสาร์, 2539: 99)

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับวิธีการจัดการและการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

วิธีการจัดการและการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้	ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)	
	จำนวนคน	ร้อยละ
1. คณะกรรมการหมู่บ้านหรือชาวบ้านได้เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้		
มีการปฏิบัติ	104	99.05
ไม่มีการปฏิบัติ	1	0.95
2. ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ได้มีการใช้ประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา		
มี	95	90.48
ไม่มี	10	9.52
3. การจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีการจัดผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน		
มีการปฏิบัติ	90	85.00
ไม่มีการปฏิบัติ	15	14.29
4. หน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้ให้การสนับสนุนหมู่บ้าน ในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้		
ได้ให้การสนับสนุน	100	95.24
ไม่ได้รับการสนับสนุน	5	4.76

ตาราง 2 (ต่อ)

วิธีการจัดการและการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้	ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)	
	จำนวนคน	ร้อยละ
5. การปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้ ได้มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชน		
มีการปฏิบัติ	101	96.19
ไม่มีการปฏิบัติ	4	3.81
6. ปัจจุบันยังมีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องผีป่าต้นน้ำ ผีผาย ผีน้ำ		
มี	99	94.29
ไม่มี	6	5.71
7. มีการละเมิดประเพณีที่ห้ามตัดไม้ในเขตป่าต้นน้ำ		
มี	10	9.52
ไม่มี	95	90.48
8. มีการลงโทษกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามประเพณี		
มี	5	4.76
ไม่มี	100	95.24

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยวิธีการใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมที่มีคุณค่า ที่ได้สะสมและสืบทอดกันมา เป็นการเอาทรัพยากร ความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านปกากะญอ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง บ้านแม่สะป๊อก หมู่ 5 ตำบลแม่วีน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และปัญหา อุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าว โดยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถระบุปัญหาได้มากกว่า 1 ข้อ ดังนี้

ผลการวิจัยในตาราง 3 พบว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 105 คน รายงานว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ผลการวิจัยระบุว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ จำนวน 89 คน รายงานว่าชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนขาดความรู้ในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่าในการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ สืบเนื่องมาจากการพัฒนาเข้าไปสู่ชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ และผลกระทบต่อวิถีชีวิตในเวลาเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามนวัตกรรมใหม่โดยไม่คำนึงภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม จึงทำให้ไม่นำประเพณีมาปฏิบัติเหมือนอย่างในอดีต รวมทั้งผู้ให้ข้อมูล จำนวน 81 คน ที่ระบุว่าชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนแต่งงานกับคนพื้นที่ราบและชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นเข้ามา อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้มีความแตกต่างในความเชื่อในเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และผู้ให้ข้อมูลจำนวน 80 คน ระบุว่าชาวบ้านในหมู่บ้านออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน (หมู่บ้านอื่นหรือในเมือง) ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมถูกละเลยและเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับประเพณีที่ถูกละเลย ดังที่ ยศ สันติสมบัติ, (2544: 164) กล่าวว่า ชุมชนที่อนุรักษ์ป่าจะต้องมีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน โดยนัยของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ชุมชนบ้านป่าในอดีต มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดเป็นทรัพย์สินร่วมของชุมชน และบางพื้นที่ การยึดมั่นในสิทธิชุมชนและการจัดการทรัพยากรจารีตประเพณีได้เริ่มเสื่อมคลายลงหลังจากที่รัฐออกกฎหมายสิทธิและอำนาจการจัดการทรัพยากรไปจากชุมชน ชุมชนที่ยังสามารถอนุรักษ์ป่าไว้ได้มักเป็นชุมชนที่ยังคงยึดมั่นในจารีตประเพณีที่ว่า ป่าเป็นของชุมชน ผู้ที่รักษาป่าเท่านั้นจึงจะมีสิทธิในการใช้ประโยชน์และชุมชนมีสิทธิในการจัดการเพื่อผลประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมต่อสมาชิกของชุมชน

ส่วนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วยการกำหนดกฎระเบียบหรือมาตรการข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่หมู่บ้านกำหนดไว้ไม่เด็ดขาดเพียงพอ ผลการวิจัยพบว่า มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 74 คน แม้การจัดการป่าชุมชนจะมีมาตรการที่ถูกร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกชุมชนทราบ ไม่ว่าจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน ตลอดจน มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับการฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน และยังมี การกำหนดค่าปรับและบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของชุมชน เมื่อพบผู้กระทำความผิดมักยึดของกลางและกล่าวตักเตือน ซึ่งจะใช้หลักการเจรจาแบบสันติวิธี เน้นความยืดหยุ่นก่อนข้างสูงทำให้การจัดการไม่มีความเด็ดขาด เป็นผลที่ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านบางคนละเมิดกฎประเพณี เพราะขายพื้นที่ทำกินให้นายทุน และบุกรุกป่าอนุรักษ์ของชุมชนเพื่อต้องการที่ดินทำกิน

ชาวบ้านปลูกบ้านเลียนแบบคนพื้นราบมากขึ้น ทำให้การใช้ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นและเป็นปัญหาในเรื่องค่านิยมในการสร้างบ้านเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตและบางส่วนเป็นการพัฒนาสมัยใหม่ที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้ประเพณีวัฒนธรรม ของชนเผ่าในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ถูกละเลยและเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นเรื่องความขัดแย้งในแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐที่ขัดแย้งกันเอง ที่กล่าวไว้ว่า จากยอดดอยสู่พื้นราบกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้พัฒนาภูมิปัญญาความรู้ด้านการผลิตและการจัดการทรัพยากรในลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศโดยเน้นความยั่งยืนของธรรมชาติแวดล้อมและความเป็นธรรมทางสังคม แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาของเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมุ่งเน้นการเจริญเติบโตขยายตัวและเลียนแบบความทันสมัยของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 172) รวมทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้และหน่วยงานอื่นขาดความสนใจและไม่สนับสนุนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามประเพณีของหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านองค์การบริหารส่วนตำบล ยังไม่ให้การสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามประเพณีของหมู่บ้านเท่าที่ควร เพราะการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและหน่วยงานรัฐจะเน้นหนักไปในด้านการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับภาครัฐ และนโยบายและกฎหมายกลับมีการปรับเปลี่ยนที่เชื่องช้าและไม่สอดคล้อง กับความเป็นจริงซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญขวางกั้นความร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชนในการจัดการทรัพยากร ยิ่งไปกว่านั้น โครงการพัฒนาของรัฐในหลาย ๆ โครงการยังเป็นตัวการสำคัญในการกีดขวางและทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่นระบบการจัดการ และความหลากหลายทางชีวภาพให้ลดน้อยถอยลงไปอีกด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 171)

สำหรับการขาดผู้นำในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และชาวบ้านบางคนไม่เชื่อและไม่กลัวเรื่องผีตามประเพณีในบริเวณป่า กล้าเข้าไปบุกรุกป่า

อนุรักษ์ของหมู่บ้าน สืบเนื่องมาจากผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้ประพฤติตนเป็นนักอนุรักษ์ที่ดี พลังในการจัดการดูแลป่า มักจะไปตกอยู่ในมือของผู้นำกลุ่มธรรมชาติ เช่น กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเหมืองฝายเป็นผู้กระตุ้นผู้นำทางการหรือคอยคานอำนาจผู้นำทางการเพื่อให้การรักษาป่าดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 168) แม้ศาสนาหรือระบบความเชื่อเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเพื่อจะคอยเป็นกระบวนการทางสังคมที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แต่บริบทของเศรษฐกิจและการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาความเชื่อและพิธีกรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเช่นกัน

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรค	* ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)
	จำนวนคน
1. ชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนขาดความรู้ในเรื่อง ประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่าในการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้	89
2. ชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนแต่งงานกับคน พื้นที่ราบและชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นเข้ามา อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้มีความแตกต่างใน ความเชื่อในเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้	81
3. ชาวบ้านในหมู่บ้านออกไปทำงานรับจ้างนอก หมู่บ้าน (หมู่บ้านอื่น หรือในเมือง) ทำให้ ประเพณีวัฒนธรรมถูกละเลยและเปลี่ยนแปลง	80
4. กฎระเบียบหรือมาตรการข้อบังคับเกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่หมู่บ้านกำหนดไว้ ไม่เด็ดขาดเพียงพอ	74

ตาราง 3 (ต่อ)

ปัญหาและอุปสรรค	* ผู้ให้ข้อมูล (n = 105)
	จำนวนคน
5. ชาวบ้านในหมู่บ้านบางคนละเมิดกฎประเพณีขายพื้นที่ทำกินให้นายทุน และบุกรุกป่าอนุรักษ์ของชุมชนเพื่อต้องการที่ดินทำกิน	70
6. ชาวบ้านปลูกบ้านเถื่อนแบบคนพื้นราบมากขึ้น ทำให้การใช้ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้น	65
7. การพัฒนาสมัยใหม่ที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้ประเพณีวัฒนธรรม ของชนเผ่าในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ถูกละเลยและเปลี่ยนไป	62
8. เจ้าหน้าที่ป่าไม้และหน่วยงานอื่นขาดความสนใจและไม่สนับสนุนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามประเพณีของหมู่บ้าน	19
9. คณะกรรมการหมู่บ้าน/อบต.ยังไม่ให้การสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามประเพณีของหมู่บ้านเท่าที่ควร	17
10. ขาดผู้นำในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าในการจัดการทรัพยากรป่าไม้	7
11. ชาวบ้านบางคนไม่เชื่อและไม่กลัวเรื่องผีตามประเพณีในบริเวณป่า กล้าเข้าไปบุกรุกป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน	4

หมายเหตุ * ผู้ให้ข้อมูลระบุปัญหาได้มากกว่า 1 ข้อ